

Eleonora Gonda-Soroczyńska, Anna Malwina Soroczyńska

**ZACHOWANIE WARTOŚCI ŚRODOWISKOWYCH,
KRAJOBRAZOWYCH I KULTUROWYCH
NA PRZYKŁADZIE WSI SOKOŁOWSKO**

***PRESERVATION OF ENVIRONMENTAL, LANDSCAPE
AND CULTURAL VALUES ON THE BASIS
OF SOKOŁOWSKO VILLAGE***

Streszczenie

W opracowaniu zwrócono uwagę na zachowane wartości środowiskowe, krajobrazowe, kulturowe w byłej, niewielkiej dolnośląskiej wsi Sokołowsko, miejscowości położonej nieopodal Wałbrzycha, w Górach Suchych. To wieś typowo turystyczna. Sokołowsko dysponuje specyficznym klimatem, dzięki któremu przed II wojną światową było znanym kurortem, prężnie działającym uzdrowiskiem (niemiecka nazwa Görbersdorf). Mówiąc o tej miejscowości, nie sposób nie zwrócić uwagi na walory przyrodnicze, topograficzne, krajobrazowe, klimatyczne. Wprawdzie, zwłaszcza ostatnio nie w wystarczającym stopniu są one wykorzystywane, to jednak podkreślenia wymaga fakt rozwijania świadomości, iż winny być zachowane, marketingowo mocno eksponowane w kontekście rozwoju wsi. Stanowią one fundament współczesnej egzystencji miejscowości, poprawy jej wizerunku, popularności.

Słowa kluczowe: wieś, Sokołowsko, uzdrowisko, wartości środowiskowe, walory kulturowe, wartości krajobrazowe

Summary

In the elaboration a special attention has been paid to the preserved environmental, landscape, cultural values in the former, small Lower Silesian village of Sokołowsko, the place located nearby Wałbrzych in Suche Mountains. It is a typical tourist village. Sokołowsko has a peculiar climate, thanks to which it was a famous resort, a thriving spa before the Second World War (German name –

Görbersdorf). While discussing the place one it is impossible not to pay attention to its natural, topographic, landscape and climatic values. Although, especially recently, they are not used to a sufficient degree, still it is worth mentioning the growth of consciousness, that they should be preserved, and as a way of marketing strongly exposed in the context of village development. They constitute the foundation of contemporary existence of the place, improvement of its image, popularity.

Key words: *village, Sokołowsko, spa, environmental values, cultural values, landscape values*

WPROWADZENIE

Sokołowsko to wieś licząca 862 mieszkańców stałych (345 gospodarstw), położona w Górach Suchych pod Wałbrzychem. Tylko siedem gospodarstw zajmuje się *stricto* rolnictwem. Zatem trudno mówić tu o dominującej funkcji rolniczej. Istnieje ona w szczątkowej formie. To wieś typowo turystyczna. Sokołowsko dysponuje specyficznym klimatem, dzięki któremu była kiedyś znanym kurortem, a nawet miejscowością o charakterze uzdrowiskowym. Leczone w niej przede wszystkim choroby płuc [Skała 2008]. Od 1945 roku funkcjonuje tu specjalistyczny Zespół Opieki Zdrowotnej, zajmujący się leczeniem chorób płuc. Ponadto znajdują się inne ośrodki wypoczynkowe i turystyczne. Jak dotąd nie wszystkie walory tej wsi są w pełni wykorzystane. Miejscowość posiada również zabytki architektury oraz infrastrukturę turystyczną, pozwalającą m.in. uprawiać sporty zimowe (do niedawna działał wyciąg). Może przyjmować turystów o każdej porze roku, którzy zawsze znajdą tu coś atrakcyjnego dla siebie. Piękne parki z ciekawym drzewostanem zachwycają każdego.

Od początku swego powstania, czyli od około 1400 roku aż do 1945 roku Sokołowsko nosiło nazwę Görbersdorf (Goerbersdorff, 1357 r.). Po II wojnie światowej nazwę zamieniono na Sokołowsko. Obecną swą nazwę miejscowość zawdzięcza profesorowi Alfredowi Sokołowskiemu, który przez sześć lat był głównym asystentem doktora Brehmera i przyczynił się do rozwoju uzdrowiska na przełomie XIX i XX wieku. Prowadził tam badania z zakresu klimatycznego leczenia chorób płucnych. O tym jak prężnie działającym i rozwijającym się uzdrowiskiem było Sokołowsko świadczą chociażby liczby kuracjuszy. I tak w 1872 roku liczba kuracjuszy wynosiła 396 osób (w tym 25 osób z Polski). Na początku XX wieku, w 1903 roku, było ich 1125. Świetność uzdrowiska trwała do II wojny światowej [Łazarkowie 2007]. Tuż po niej ten turystyczny ośrodek sukcesywnie podupadał. Nie przeprowadzano remontów obiektów sanatoryjnych, nie dbano o ich wygląd i najbliższe otoczenie. W wyniku takiej sytuacji już w latach pięćdziesiątych główny budynek sanatorium Brehmera, zwany „Grunwaldem”, przestał być wykorzystywany pod funkcję leczniczo-wypoczynkową. Z każdym rokiem popadał w coraz większą ruinę. Pod koniec lat siedemdziesiątych rozebrano najstarszą część sanatorium [Siewak-Sojka 2006].

Fotografia 1. Ruiny byłego sanatorium Brehmera zwanego „Grunwaldem”
(fot. Anna Soroczyńska)

Picture 1. Ruins of former Brehmer’s sanatorium called “Grunwald”
(pict. by Anna Soroczyńska)

Fotografia 2. Niepubliczny Zakład Opiekuńczo-Lecznicy o profilu psychogeriatrycznym „Inter-Med.”
(fot. E. Gonda-Soroczyńska)

Picture 2. Psychogeriatric Private Health Care Centre “Inter-Med”
(pict. by E. Gonda-Soroczyńska)

Na tych przykładach widać, jak bardzo nie wykorzystany jest ogromny potencjał turystyczny, zwłaszcza uzdrowiskowy drzemiący w tej miejscowości.

UJĘCIE PROBLEMU

Opracowanie stanowi próbę rozpoznania i oceny aktualnego stanu i zachowania wartości środowiskowych, krajobrazowych i kulturowych byłego uzdrowiska wiejskiego. Poprzez przeprowadzone analizy, wizje lokalne, inwentaryzacje, wywiady środowiskowe, wywiady w gminie udało się dokładniej poznać tę miejscowość, zachodzące w niej przemiany, przybliżyć jej nadal duży potencjał turystyczny, zwłaszcza uzdrowiskowy, uwzględniając przede wszystkim niepowtarzalne środowisko przyrodnicze, krajobrazy, dziedzictwo kulturowe, infrastrukturę uzdrowiskową. Materiały źródłowe, stanowiące podstawę badań pochodziły z gminy Mieroszów. W pracy posłużono się również opiniami mieszkańców oraz wywiadem środowiskowym.

CECHY POŁOŻENIA, WALORY TERENU

Sokołowsko położone jest w dwóch dolinach: Sokołowca (dawniej zwanej w całości Radosnym Jarem) i Diczego Potoku (zwanym Bednarskim Jarem). Stanowią one obniżenie na skrzyżowaniu tych dolin, które zwane jest Kotliną Sokołowską. Miejscowość leży na wysokości 540– 600 m n.p.m. i jest otoczona

ze wszystkich stron zboczami szczytów Gór Suchych, tj. od południa – Garbatką (797 m n.p.m.) i Średniakiem (782 m n.p.m.), od północy – Krzywuchy (791 m n.p.m.) i Bukowca (898 m n.p.m.), od zachodu – Stożkiem Małym (Bocianią Małą) (751 m n.p.m.), od wschodu – Włostową (903 m n.p.m.), Kostrzyny (906 m n.p.m.), Suchawy (928 m n.p.m.), Zamku Radosno (776 m n.p.m.) i Granicznej (851 m n.p.m.). Wieś często nazywana jest „obudzonym przez Brehmera kurortem”. Położona niezwykle malowniczo, pośród lasów Gór Wałbrzyskich. Przed II wojną światową był to znany i doceniany kurort w Niemczech, zwłaszcza poprzez wspaniałe położenie pośród gór, malownicze obiekty sanatoryjne i przepiękne parki.

Fotografia 3. Park w centrum wsi Sokołowsko (fot. Anna Soroczyńska)

Picture 3. Park in the of the Sokołowsko village (pict. by Anna Soroczyńska)

Fotografia 4. Dziki, niezagospodarowany Staw w Parku Zdrowym (fot. Anna Soroczyńska)

Picture 4. Wild, undeveloped Pond in Spring Park (pict. by Anna Soroczyńska)

Urokliwe i przyciągające piękno oraz różnorodność tego obszaru przyrównywano do lasów Thüringen i Harzu. Duża liczba źródeł i strumyków, wąskich i szerokich dolin, a także ścieżek górskich i stoków narciarskich nadaje temu terenowi szczególnego uroku. W okolicy można spotkać niezliczone ilości saren, a jesienią usłyszeć ryk jeleni. Sokołowsko jest przepiękne o każdej porze roku.

UWARUNKOWANIA KLIMATYCZNE PODSTAWĄ FUNKCJONOWANIA WSI UZDROWISKOWEJ

Klimat występujący w Sokołowsku, jak i w całej gminie Mieroszów to klimat górski, silnie zróżnicowany. Zróżnicowanie zależne jest od rozkładu i form ukształtowania powierzchni (istotną rolę w kształtowaniu warunków klimatycznych odgrywa rzeźba terenu). Klimat Sokołowska po raz pierwszy badany był w 1859 roku, kiedy dr Brehmer uzyskał od rządu pruskiego koncesję na

prowadzenie zakładu leczniczego dla chorych na płuca, według własnej metody. Szczegółowo klimat wsi badał również w 1953 roku Schumck. Klimat Sokołowska w porównaniu z klimatem przyległych obszarów wyróżnia wczesna wiosna, ponad czteromiesięczna zima i krótkie czterotygodniowe lato. Przeciętna roczna temperatura wynosi 5,5°C, a roczna amplituda 18,6 °C. Najzimniejszym miesiącem jest styczeń – średnia temperatura -3°C, a najcieplejszym lipiec – średnia temperatura 15,8 °C. Na dnie doliny, gdzie położone jest Sokołowsko panują niższe temperatury niż na stokach górskich dochodzących do wysokości 620 m n.p.m. We wsi mniejsza jest też prędkość wiatru, za to wyższa wilgotność powietrza. Przeprowadzone przez naukowców PAN w 2009 roku badania potwierdziły, iż Sokołowsko charakteryzuje się warunkami bioklimatycznymi spełniającymi większość norm klimatycznych, dobrym klimatem akustycznym oraz śladowym natężeniem pól elektromagnetycznych, parametrami sanitarnymi powietrza, w odniesieniu do podstawowych zanieczyszczeń monitorowanych w uzdrowiskach [Kozłowska-Szczęśna i in. 2002]. Udowodniono również, iż klimat Sokołowska ma właściwości lecznicze w odniesieniu do: chorób układu oddechowego (w tym gruźlicy); chorób ortopedyczno-urazowych; chorób laryngologicznych; chorób kardiologicznych; a poprzez zróżnicowane bodźce klimatyczne może także wspomagać leczenie zaburzeń układu termoregulacyjnego. Jest kurortem przede wszystkim klimatycznym, odznaczającym się silnym usłonecznieniem.

Okres najdogodniejszy do klimatoterapii trwa od połowy kwietnia do końca października. Zależnie od aktualnych warunków solarnych, termicznych, wietrznych i opadowych można wtedy stosować jedną lub kilka form leczenia klimatycznego. W okresie jesienno-zimowym warunki bioklimatyczne mogą być wykorzystywane jedynie do leczenia, rehabilitacji i profilaktyki u osób w sile wieku, o sprawnie działającym układzie termoregulacyjnym.

Stan czystości powietrza w Sokołowsku jest dobry w odniesieniu do podstawowych zanieczyszczeń monitorowanych w uzdrowiskach.

Na podstawie analizy zróżnicowania przestrzennego warunków bioklimatycznych i stanu sanitarnego powietrza można na obszarze Sokołowska wydzielić kilka obszarów, które różnią się pod względem walorów klimatoterapeutycznych. Na obszarze planowanych stref ochrony uzdrowiskowej dominują tereny umiarkowanie i mało korzystne dla klimatoterapii.

W ramach zróżnicowania bioklimatycznego [Kozłowska-Szczęśna, Błażejczyk i in. 2002] wyróżnić można 4 grupy obszarów:

- obszary bardzo korzystne – warunki najdogodniejsze dla leczenia klimatycznego, gdzie można korzystać ze wszystkich form klimatoterapii;
- obszary umiarkowanie korzystne – tereny te cechują się pewnymi ograniczeniami dla długotrwałego przebywania kuracjuszy z uwagi na duże dobowe kontrasty termiczne oraz okresowo zbyt intensywne straty ciepła z organizmu;
- obszary mało korzystne – mało korzystne z punktu widzenia leczenia klimatycznego są: dna dolin porośnięte wilgotnymi łąkami, z uwagi na stale podwyższoną wilgotność powietrza;

– obszary niekorzystne – niekorzystne dla leczenia klimatycznego, stanowiące pas wzdłuż drogi krajowej tranzytowej nr 35.

UKŁAD URBANISTYCZNY MIEJSCOWOŚCI WYMUSZONY PRZEZ NATURĘ

Sokołowsko było i jest wsią o charakterze wielodrożnicy. Ten układ urbanistyczny niejako wymusiła natura – miejscowość położona w dolinach, które przecinają strumienie wodne. Charakteryzuje się przede wszystkim zwartą zabudową, usytuowaną przy kilku ciągach komunikacyjnych. Układ przestrzenny miejscowości niewiele zmienił się w okresie powojennym.

Obecnie na terenie Sokołowska funkcjonują 3 zakłady lecznicze: Sanatoria Dolnośląskie Sp. z o.o., NFZ – Wojewódzki Specjalistyczny Zespół Opieki Zdrowotnej Chorób Płuc i Niepubliczny Zakład opiekuńczo-leczniczy o profilu psychogeriatrycznym „Inter-Med.” Poniżej zostanie przedstawiony, dla każdego z tych zakładów, rodzaj zabudowy i nazwy własne obiektów, które zajmują te ośrodki. Po II wojnie światowej wybudowano jedynie nowy budynek dla zespołu przedszkolno-szkolnego i kilka domów mieszkalnych. Wśród zabudowy uzdrowskiej Sokołowska na szczególną uwagę zasługuje:

– obecny, główny budynek Sanatoria Dolnośląskie Sp. z o.o w Sokołowsku – „Biały Orzeł” (wybudowany w 1874 dla Römplera). Budynek ten (rozbudowany w latach 1874–1876) posiada ogród zimowy i leżakownię. W 1898 roku powstał murowany pawilon „Villa Elsa”, a oddział rehabilitacji, laboratorium i terapii zajęciowej zbudowano pod koniec XIX wieku,

– Wojewódzki Specjalistyczny Zespół Opieki Zdrowotnej Chorób Płuc NFZ – zespół zajmujący budynek zwyczajowo zwany „Odrodzeniem”, murowany z ok. 1900 roku,

– funkcjonujący Niepubliczny Zakład Opiekuńczo-Leczniczy o profilu psychogeriatrycznym „Inter-Med.” przy ulicy Głównej. To pierwszy budynek z 1893 roku, przy wjeździe do wsi, byłe sanatorium dr. Weichersa, murowany, częściowo wykonany z drewna, współcześnie komfortowo wykończony.

Sokołowsko ma czytelny układ przestrzenny. Rozmieszczenie zabudowy dostosowane jest do naturalnych uwarunkowań. We wsi panuje ład przestrzenny. Kubatura budynków nie jest zaburzona – elementy najważniejsze, charakterystyczne, dominanty wsi są naturalnie wyczuwalne przez obserwatora. Oś miejscowości przebiega główną ulicą. Sokołowsko ciekawie położone w dwóch dolinach, w otoczeniu dziesięciu szczytów, z których można podziwiać panoramę wsi. Nowa zabudowa na obszarze miejscowości, która pojawi się w przyszłości powinna być kształtowana zgodnie z zasadami ładu przestrzennego i z uwzględnieniem regionalnych tradycji, a także uwzględniać harmonijnie różnorodne potrzeby społeczne, dążyć do jedności w różnorodności i dbać o symbiozę ze środowiskiem przyrodniczym [Węclawowicz-Bilska 2008].

Fotografia 5. Byłe sanatorium dra Römplera, obecnie Budynek Ośrodka „Biały Orzeł” (fot. Anna Soroczyńska)

Picture 5. Former Dr Römpler sanatorium, now “White Eagle” Centre building
(pict. by Anna Soroczyńska)

Fotografia 6. Pozostałości po leżakowni w byłym sanatorium dra Römplera – obecnie „Biały Orzeł” (fot. Anna Soroczyńska)

Picture 6. Resting terrace residues in former Dr Römpler sanatorium – now “White Eagle”
(pict. by Anna Soroczyńska)

Fotografia 7. Figury ogrodowe nieopodal Ośrodka „Biały Orzeł”, dawnego sanatorium dra Römplera (fot. Anna Soroczyńska)

Picture 7. Garden statues near “White Eagle” Centre, former Dr Römpler sanatorium
(pict. by Anna Soroczyńska)

Fotografia 8. Pawilon „Villa Elsa” z 1898 roku, obecnie Ekumeniczny Ośrodek Spotkań Integracyjnych przy Cerkwi w Sokołowsku (fot. Anna Soroczyńska)

Picture 8. “Villa Elsa” pavilion of 1898, now Ecumenical Integration Meeting Centre at the Orthodox church in Sokołowsko (pict. by Anna Soroczyńska)

ZACHOWANIE WARTOŚCI KULTUROWYCH, KRAJOBRAZOWYCH

Krajobraz to określenie znane, a przez to i powszechnie stosowane. Jego jednoznaczne zdefiniowanie, czy też wyrażenie istoty krajobrazu, nie jest takie proste. Inaczej krajobraz pojmowany i analizowany jest przez geografów, zazwyczaj w skali makro, inaczej przez przyrodników, czy botaników, gdzie płaszczyzną zainteresowania jest problematyka florystyczna, łącznie z zagadnieniami ochrony przyrody. Architekci, a zwłaszcza architekci krajobrazu koncentrują swoje zainteresowania wokół aspektu estetycznego, w dostosowaniu do form zamkniętych (m.in. wnętrza krajobrazowe i półotwarte, jak parki, ogrody, zieleńce czy dziedzińce). Inną płaszczyzną interpretacyjną krajobrazu jest spojrzenie poprzez pryzmat środowiska kulturowego. To właśnie w tym ujęciu uważa się, że krajobraz jest wyrazem tożsamości miejsca. Szczególną zaś postacią jest krajobraz kulturowy, który interpretowany jest jako zsyntetyzowany obraz działalności człowieka, specyficznej i wyróżniającej miejsce. Krajobraz przedstawiany, czy też charakteryzowany jest również jako pewien potencjał. Opis potencjału i to w głównej mierze jako charakterystyka jakościowa, przedstawiany jest zarówno w ujęciu kwantytatywnym, jak i opisowym. Z punktu widzenia wypoczynku czy turystyki uzyskany efekt końcowy charakterystyki spełnia kryteria oferty. Określone walory krajobrazu, jego specyfika, czy niepowtarzalność, to niewątpliwie elementy atrakcyjności, czy osobliwości miejsca. Mogą one nie tyle zainteresować, zachęcić do pobytu, ale i to przede wszystkim być podstawą decyzji o przyjeździe. Dokładnie opisany scenariusz ma miejsce w Sokołowsku – niepowtarzalne, atrakcyjne, specyficzne krajobrazy stanowią zachętę dla turystów.

Wartość kulturową stanowią również kubaturowe obiekty zabytkowe. Wśród zabytków architektury i budownictwa Sokołowska wymienić należy: układ urbanistyczny miejscowości uzdrowskiej (Numer rejestru zabytków 679/Wł. z dnia 27.01.1978); Kościół Ewangelicki, obecnie katolicki filialny p.w. MB Królowej Świata, murowany z cegły, wybudowany w latach 1883–1884; Cerkiew p.w. Michała Archanioła, murowana z cegły, wybudowana w latach 1900–1901; Zespół sanatorium dr. Brehmera (obejmujący: budynek główny sanatorium przy ul. Słonecznej 4, projektant E. Doppler, obiekt murowany z cegły, wybudowany w roku 1862, rozbudowany o skrzydło wschodnie w 1878; Pensjonat „Weißes Haus”, obecnie dom mieszkalny („dom lekarza”); Pensjonat „Neues Haus”, obecnie sanatorium „Waryński”, projektant E. Doppler, wybudowany przed 1878 r., murowany z cegły, oraz częściowo wyższe kondygnacje, loggie i balkony wykonane z drewna; Obserwatorium, obecnie dom mieszkalny, budynek murowany z cegły, wybudowany przed 1878 r., projektant E. Doppler; Pensjonat „Villa Rosa”, obecnie dom mieszkalny przy ul. Słonecznej 10, o konstrukcji szkieletowej, wybudowany przed 1878 r.; Kostnicę, budynek murowany z ok. 1880 r.; Park sanatoryjny, naturalistyczno-leśny z elementami programowymi, fontannami, źródłiskami, pawilonami parkowymi

w ruinie (pawilon Humbola, Fluggego, nympheum, pijalnia mleka, grotta Hermana), rzeźbami; Folwark „Molkerei”, obecnie budynek mieszkalno-gospodarczy przy ul. Głównej 50, budynek murowany, wybudowany przed 1876 r.; Dom mieszkalny i bibliotekę przy ul. Słonecznej 2, budynek murowany); Zespół sanatorium dra Römplera, obecnie sanatorium „Biały Orzeł” (obejmujący: budynek główny z ogrodem zimowym i leżakownią, obecnie sanatorium „Biały Orzeł” przy ul. Parkowej, budynek murowany z roku 1874, rozbudowany w latach 1874–1876, ogród zimowy 1885 r., leżakownia z 1887 r.; Pawilon „Villa Elsa”, murowany, wybudowany ok. 1898; park zdrojowy, naturalistyczno-leśny z fontanną, źródłem i rzeźbami, powstał po 1893 r.; Sanatorium dra Weckersa, obecnie sanatorium „Chrobry” przy ul. Głównej; budynek mieszkalny przy ul. Szkolnej 5, murowany, z roku 1880).

W Sokołowsku, pod koniec XIX wieku kuracjusze ze Skandynawii zaczęli propagować narciarstwo, które było uprawiane w tej miejscowości szczególnie aktywnie w latach trzydziestych XX wieku. Wybudowano tu nawet niewielką 60-metrową skocznię narciarską.

Przez Sokołowsko przebiegają również 4 trasy turystyczne, istnieją także szlaki do uprawiania kolarstwa górskiego, jazdy konnej i biegów narciarskich. W 1998 roku przeniesiono do Sokołowska, drugi co do wielkości w Polsce, bieg narciarski „Bieg Gwarków”. We wsi odbywały się także „Spotkania filozoficzno-filmowe – Kieślowski w Sokołowsku”. Krzysztof Kieślowski jest jednym z najbardziej znanych mieszkańców Sokołowska, w którym spędził swoje dzieciństwo.

Fotografia 9. Cerkiew p.w. Michała Archanioła (fot. Anna Soroczyńska)

Picture 9. Archangel Michael Orthodox Church (pict. by Anna Soroczyńska)

Fotografia 10. Odrestaurowany zabytkowy dom z 1901 roku (fot. Anna Soroczyńska)

Picture 10. Renovated monumental house of 1901 (pict. by Anna Soroczyńska)

Fot. 11. Budynek mieszkalny przy ulicy Głównej 1 z 1763 r. (fot. Anna Soroczyńska)
Picture 11. Dwelling-house at 1 Main Street of 1763 (pict. by Anna Soroczyńska)

Fot. 12. Wojewódzki Specjalistyczny ZOZ Chorób Płuc, dawny Budynek „Odrodzenie” (fot. E. Gonda-Soroczyńska)
Picture 12. Provincial Specialist Pulmonology Health Care Centre, now “Odrodzenie” building (pict. by E. Gonda-Soroczyńska)

Fotografia 13. Hotel „Leśne Źródło” przy stoku narciarskim (fot. Anna Soroczyńska)
Picture 13. “Forest Spring” Hotel, near a ski slope (pict. by Anna Soroczyńska)

Fotografia 14. Były pensjonat dla kuracjuszy, miejsce zamieszkania Krzysztofa Kieślowskiego, obecnie budynek wielorodzinny (fot. E. Gonda-Soroczyńska)
Picture 14. Former lodging house for patients, Krzysztof Kieślowski's residence, now multi-family building (pict. by E. Gonda-Soroczyńska)

Obecnie fundacja „In Situ” prowadzi działania, aby w dawnym budynku „Grunwald”, po renowacji otworzyć „Międzynarodowe Laboratorium Kultury w Sołokowsku”. Laboratorium, to koncepcja stworzenia otwartego miejsca spotkań i forum

dialogu różnych dziedzin, których przedstawiciele starają się znaleźć wspólną przestrzeń do działań o zasięgu lokalnym, regionalnym oraz międzynarodowym. Podążając w ślad za definicją laboratorium, miejsce to przybierać będzie różną postać, zależnie od rodzaju realizowanych tam „eksperymentów” oraz „badań”. Obiekt dawny „Grunwald” daje ku temu wiele możliwości, od niewielkich pomieszczeń wielkości pokoju mieszkalnego, jak i ogromnych sal konferencyjnych i wystawienniczych, odpowiadających funkcjom programowym laboratorium. To tutaj znajdzie się przestrzeń dla projektów naukowych, badań, studiów, letnich pobytów edukacyjnych i akademickich, warsztatów, projekcji filmowych, pobytów rezydencjonalnych i gościnnych, wystaw czasowych, budowania kolekcji sztuki współczesnej, konferencji, nowoczesnej biblioteki, restauracji oraz kreatywnej przestrzeni utrwalającej pamięć ważnych postaci w historii Sokołowska i jego kultury, jak np. dr. Hermanna Brehmera oraz Krzysztofa Kieślowskiego. W Laboratorium Kultury funkcjonować będzie: Laboratorium Sztuk Wizualnych wraz z powstającą kolekcją sztuki współczesnej; Laboratorium Filmowe wraz z Archiwum twórczości Krzysztofa Kieślowskiego (Laboratorium Filmowej Formy Eksperymentalnej, Laboratorium Edukacji Filmowej, Laboratorium im. Krzysztofa Kieślowskiego); Laboratorium prototypów architektonicznych (odbudowa willi rozproszonych w parku oraz praca warsztatowa nad modyfikacjami materiałów budowlanych).

OCHRONA TERENÓW CENNYCH PRZYRODNICZO

Sokołowsko obejmują dwie strefy ochrony terenów cennych przyrodniczo. Należą do niego dwa obszary zabytkowych układów zieleni, tj. obszary dawnych parków sanatoryjnych dr. Römplera i dr. Brehmera. Wieś leży w obszarze Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich. Według Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego miasta i gminy Mieroszów ochrona zabytkowych układów zieleni zmierza do:

- zachowania terenu zabytkowych założeń zieleni w granicach historycznych;
- niedopuszczenia do dzielenia tych obszarów na działki użytkowe, a w miarę możliwości zachowania własności w całości lub dążenia do scalania gruntów;
- wprowadzenia zakazu prowadzenia jakichkolwiek inwestycji bez uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody;
- prowadzenia wszelkich prac porządkowych i renowacyjnych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- konserwowania, odtwarzania i uzupełniania ubytków alei i szpalerów tymi samymi gatunkami drzew.

W obrębie Sokołowska na szczególną uwagę zasługuje zieleń łąkowa z dużą ilością zadrzewień. Najmniej w granicach administracyjnych miejscowo-

ści jest lasów. Natomiast lasy otaczają wieś z każdej strony. Cały obszar terenów zielonych Sokołowska wchodzi w skład Parku Krajobrazowego Sudetów Wałbrzyskich. Park Krajobrazowy Sudetów Wałbrzyskich (PKSW) został utworzony w 1998 roku. Zajmuje powierzchnię 6493 ha, a jego otulina 2894,6 ha.

OBSZAR „NATURA 2000” MIEJSCEM ZACHOWANIA CENNYCH TYPÓW SIEDLISK PRZYRODNICZYCH

Sokołowsko leży w obszarze NATURY 2000, tj. Obszarze Gór Kamiennych. Stanowi on obszar specjalny ochrony siedlisk i ochrony ostoi nietoperzy Gór Sowich i Masywu Chełmca. Program NATURA 2000 został opracowany w celu utworzenia wspólnego systemu (sieci) obszarów objętych ochroną przyrody w krajach Unii Europejskiej. Podstawą tego programu są dwie unijne dyrektywy: ptasia i siedliskowa. Krótka ogólna charakterystyka trzech wyżej wymienionych obszarów NATURY 2000:

1. Obszar Gór Kamiennych obejmuje stare, wulkaniczne Góry Kamienne oraz niewielką część piaskowców Gór Stołowych (Zawory). Jest on częściowo przekształcony przez człowieka. Jest to głównie teren górzysty, w większości pokryty przez półnaturalne łąki oraz zbiorowiska leśne (bory).

2. Ostoja nietoperzy Gór Sowich obejmuje większościowy obszar pasma Gór Sowich. Zawiera on 16 cennych obiektów, tj. miejsc zimowania nietoperzy w Górach Sowich. Są to głównie stare sztolnie.

3. Masyw Chełmca obejmuje szczytowe partie Masywu Chełmca, które w większości porośnięte są dobrze i doskonale zachowanymi zbiorowiskami lasów liściastych. Złożem geologicznym są porfiry podlegające procesom wietrzenia. Tworzą one na stokach północnych rumowiska porośnięte lasami jaworowymi i bukowymi. Obszar stanowi ważną ostoję bioróżnorodności w silnie zmienionych przez przemysł i urbanizację rejonach Wałbrzycha.

Głównym celem NATURY 2000 jest zachowanie cennych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków zwierząt zagrożonych w skali całej Europy.

DYSKUSJA

Wprawdzie Sokołowsko nigdy nie miało statusu uzdrowiska, to jednak dominującą funkcją tej miejscowości była i jest funkcja turystyczna [Kurek 2008]. Była i jest to obecnie wieś o klimacie i charakterze uzdrowiskowym, posiadająca możliwości dalszego rozwoju, wykorzystując przede wszystkim zachowane wartości środowiskowe, krajobrazowe i kulturowe. W Strategii rozwoju miejscowości Sokołowsko, którą opracowano w 2009 roku, w planie zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć, zawarto punkt o nadaniu Sokołowsku statusu uzdrowiska. Jednak do tej pory planów nie zrealizowano.

PODSUMOWANIE

Wielofunkcyjne Laboratorium Kultury w Sokołowsku to szansa na przywrócenie Dolnemu Śląskowi części cennego dziedzictwa materialnego. To ośrodek generujący nowoczesnie pojętą tożsamość lokalną, działający w kierunku zwiększania roli zabytków w rozwoju turystyki. To promocja dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w wymiarze regionalnym, ponadregionalnym oraz międzynarodowym. Stanowi szansę podniesienia atrakcyjności turystycznej i rozwoju Sokołowska oraz regionu. Ma to być miejsce stymulujące do aktywizacji społecznej jego mieszkańców. Wraz z powstaniem Laboratorium utworzone zostaną nowe miejsca pracy w sektorze kultury i działania w kierunku powstrzymania negatywnych procesów migracji, a przede wszystkim zjawisk wynikających z istniejących, zwłaszcza w tym regionie, dysproporcji społecznych.

WNIOSKI KOŃCOWE

1. Sokołowsko to wieś z tradycjami uzdrowiskowymi, o dużym potencjale turystycznym, w tym uzdrowiskowym.
2. Ze względu na walory przyrodnicze, krajobrazowe, dziedzictwo kulturowe, infrastrukturę uzdrowiskową, jest szansa na uzyskanie przez tę wieś statusu uzdrowiska, o który zabiega.
3. Uznanie Sokołowska za uzdrowisko jest ważnym krokiem w przyszłość – może to pomóc np. w uzyskiwaniu funduszy na rewitalizację wsi, odrestaurowania zabudowań uzdrowiskowych z Regionalnego Programu Operacyjnego i innych programów.
4. Działalność Fundacji „In Situ” stwarza możliwość odbudowy Sanatorium „Grunwald”, która znacząco podniosłaby rangę miejscowości i przyczyniła się do odrodzenia funkcji uzdrowiskowej.
5. Niezbędna jest profesjonalna reklama dla tej turystyczno-rehabilitacyjnej miejscowości, zwłaszcza w kontekście leczenia górnych dróg oddechowych, jak i możliwości uprawiania sportów zimowych.
6. Sokołowsko winno być rozpropagowane również jako przyszłe miejsce spotkań w duchu Kieślowskiego, w tworzonym Laboratorium Kultury (zachowanie wartości kulturowych).
7. Sokołowsko winno odzyskać blask prężnie działającego kurortu z końca XIX wieku, w którym właściwie wykorzystano by walory przyrodnicze, klimatyczne, krajobrazowe i kulturowe.

BIBLIOGRAFIA

- Kozłowska-Szczęsna T., Błażejczyk K., Krawczyk B., Limanówka D. *Bioklimat uzdrowisk polskich i możliwości jego wykorzystania w lecznictwie*. PAN, Warszawa 2002.
- Kurek W. *Turystyka*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

- Łazarkowie M., R. *Uzdrowiska w Europie. Teraźniejszość i rys historyczny*. Wydawnictwo Akademickie Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej im. Wincentego Pola w Lublinie, Lublin 2007.
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Mieroszów* (Uchwała Nr XVI/100/03 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 17 października 2003 roku).
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miejscowości Sokołowsko* (Uchwała Nr XIII/82/03 Rady Miejskiej Mieroszowa z dnia 4 września 2003 r.).
- Siewak-Sojka Z. *Przewodnik kieszonkowy*. Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała 2006.
- Skala C. *Sudety – praktyczny przewodnik*. Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała 2008.
- Strategia rozwoju miejscowości Sokołowsko, Mieroszów 2009.
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Mieroszów*, Mieroszów 2002.
- Węclawowicz-Bilska E. *Uzdrowiska polskie*, Politechnika Krakowska, Kraków 2008.

Dr inż. arch. Eleonora Gonda-Soroczyńska
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Katedra Gospodarki Przestrzennej.
ul. Grunwaldzka 53, 50-357 Wrocław
tel. 071-320-56-16, fax 071 320-56-07, kom. 604 603 147
e-mail: eleonora.gonda-soroczynska@up.wroc.pl

Inż. Anna Malwina Soroczyńska
studentka kierunku Gospodarka Przestrzenna
Wydział Architektury i Urbanistyki PWr.
Wrocław, tel.602772786,
e-mail: smalwina@gmail.com

Recenzent: *Prof. UR dr hab. inż. Krzysztof Gawroński*